

Kitap İnceleme

Teknoloji Tuzağı

Orkun Saip DURMAZ*

ORCID: 0000-0002-8716-3851

Kitap: *The Technology Trap: Capital, Labor, and Power in the Age of Automation* (Teknoloji Tuzağı: Otomasyon Çağında Sermaye, Emek ve İktidar), Princeton University Press, Princeton, 2019, (465 sayfa), (ISBN: 978-0-691-17279-8).

Yazar: Carl Benedikt Frey

Teknoloji Tuzağı, insanlık tarihinin önemli bir bölümündeki teknolojik gelişmeleri ve o gelişmelerin üretime adapte edilmesinin toplumsal sonuçlarını odağına alan, betimleyici aktarımların ötesine geçen, dolayısıyla da analitik açıdan kuvvetli bir iktisat tarihi kitabı. Üstelik sınıflar arasındaki ilişkilerin konu edinildiği olgu ve çözümlerinin kitabın içerisindeki ağırlığı düşünüldüğünde emek tarihiyle de hemhal olmuş bir iktisat tarihi çalışması olduğu söylenebilir. Teknolojiyi analizinin merkezine yerleştirmesine karşın, Frey'in sıkça gösterilen bir zaaftan başarıyla kaçındığını, yani teknolojik belirlenimciliğe düşmediğini de belirtmek gerekir. Kitabın içeriğiyle ilgili tartışmaya geçmeden önce son bir genel tespit daha yapalım: *Teknoloji Tuzağı*, okuyucuyu teknik terimlerin içinde boğmayan, akıcı bir anlatım diliyle kaleme alınmış, sonuç olarak da konuyla ilgili meraklı bir yurttaştan bu alanda uzmanlaşmış bir akademisyene kadar hemen herkese hitap edebilen bir çalışma.

Frey, teknolojinin kısa ve uzun erimli toplumsal sonuçları arasındaki çelişkiye dikkat çekmek için bu adı vermiş kitabına. Bir diğer anlatımla, Frey'e göre, işgücünün yerine kullanılan, deyim yerindeyse onu ikame eden teknolojik buluşlar kısa vadede işçilerin gelir kaybına uğramasına hatta onların işsiz kalmasına yol açarken, uzun vadede gelecek kuşaklar için eski dönemlerle kıyaslanamayacak bir refah düzeyinin de kurucu unsuru olarak işlev görürler. Ancak tam da bu noktada zorunlu bir ilişkiye dikkat çekmek suretiyle uzun vadede neler kazanılabileceğimizin kısa vadedeki krizi iyi yönetip yönetemediğimize bağlı olduğu savını dillendiriliyor ki, yazarın "tuzak" olarak kodladığı şey de burada anlam kazanıyor. Eğer teknolojik buluşların çalışanları olumsuz etkileyen kısa erimli sonuçları sosyal ve siyasal destek mekanizmalarıyla mümkün olan en az düzeye indirilebilirse, o sonuçlardan etkilenen insanların, özellikle çalışan

sınıfların tepkileri de minimize edilebilir, Frey'e göre. Aksi durumda, ortay çıkması kaçınılmaz olan toplumsal tepkilerin yoğunluğu ve şiddetine göre, teknolojik buluşların devasa refah artışları sağlayacak uzun erimli sonuçlarından mahrum kalmamız dahi söz konusu olabilecektir. Frey'in bu tuzağa düşülmemesi için neler önerdiğini yazımızın ilerleyen kısımlarında ele alacağız. Ancak bunu *Teknoloji Tuzağı*'nın araştırma sorunsalını tartıştıktan ve kitabın bölümlerini genel hatları itibarıyla aktardıktan sonra yapacağız.

Teknoloji Tuzağı'nda işlenen araştırma sorunsalının iki ayağı olduğu ifade edilebilir. Her ikisi de teknolojinin işgücü üzerindeki etkileriyle ilgili olmakla birlikte, birinci ayağın istihdam-işsizlik ilişkisi ikincinin ise sınıflar mücadelesi temelinde şekillendiği söylenebilir. Teknolojinin en temel işlevlerinden birinin işgücünün verimliliğini arttırmak, dolayısıyla da emek gücünden tasarruf etmek olduğunu ileri süren Frey'e göre, bunun nasıl olacağı, o teknolojinin temel özelliklerine göre değişecektir. Yanıtlanması gereken soru şudur: Bahsi geçen teknoloji işgücü için kolaylaştırıcı (*enabling*) mı yoksa ikame edici (*replacing*) etkilere mi sahiptir (s. 13)? Frey, insanlık tarihinin teknolojik gelişmeler özelindeki önemli dönemeçlerini işte bu ikilem dahilinde sorunsallaştırmaktadır. Buna göre, üretime adapte edilen teknolojik bir buluş emek gücünün yerine kullanılıyorsa, bu durum o işi yapmak üzere istihdam edilen işçiler için bir işsizlik tehdidi olarak deneyimlenecektir. Tıpkı Sanayi Devrimi sırasındaki makineleşmenin dokuma işçisinin emeğini büyük ölçüde atıl hale getirmesi gibi (s. 121). Buna karşın, işgücü için kolaylaştırıcı, çalışanın daha hızlı veya daha verimli çalışabilmesini sağlayan -mesela teleskop, çamaşır makinesi ya da bilgisayar destekli tasarım yazılımı gibi- bir teknolojik buluş söz konusu ise bu durumda emekçiyi tehdit edici bir sonuç oluşmayacaktır. Hatta bazı icatlar, mesela daktilo gibi, işçinin işini kolaylaştırmak bir yana, büro hizmet kolunda yeni işler yaratılmasına da önayak olacaktır (s. 14). Bunun yanında Frey, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin hayata geçirilebilmesinin iki şarta sıkı sıkıya bağlı olduğunu belirtir. Bunlardan birincisi bu gelişmelerin işlerini kaybetme korkusu içindeki işçiler ve zanaatkarlar tarafından engellenmemesi, ikincisi ise siyasi iktidarların bu tür ön-kesme girişimlerine karşı sessiz kalmamasıdır (s. 19). Teknolojinin işgücü ile olan ilişkisinde ikame edici etki ağırlıktaysa, buna karşı toplumsal bir tepkinin oluşması, tarihte de pek çok örneği görüldüğü üzere, kaçınılmazdır. Bu tepki oluştuğunda ise bu sefer siyasi iktidarların tercihleri ve yönelimleri belirleyici olacaktır. Siyasi iktidarlar teknolojinin ikame edici etkisine karşı ortaya çıkan ve genel olarak da çalışan sınıfların merkezinde olduğu bu tepkilerden çekinip teknolojinin üretime adaptasyonunu engelleyen -ya da en azından onu yavaşlatan- bir tercihte mi bulunacaklardır? Yoksa, yine tarihte örnekleri görüldüğü üzere, tercihleri teknolojik gelişmeden yana mı olacaktır? Frey'in araştırma sorunsalını bu soruların etrafında inşa etmesi, onun teknolojik belirlenimciliğin ötesine geçme ve teknik gibi görünen bir konuyu toplumsal

temelleriyle birlikte tartışma çabasının bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Teknoloji Tuzağı kronolojik bir şekilde sıralanmış beş bölümden oluşuyor. İlk dört bölümün her birinde belirli bir tarihsel dönemdeki teknolojik gelişmelerin o dönemin dinamikleri ve kitabın temel sorunsalı dahilinde ele alındığını görüyoruz. Beşinci ve son bölümün ise yazarın geleceğe dönük öngörülerine yer veren, deyim yerindeyse, ileriye dönük bir projeksiyon bölümü olarak hazırlandığını söyleyebiliriz. Büyük Durgunluk (*Great Stagnation*) başlığı altındaki birinci bölümde tarımın icadından Sanayi Devrimine kadar olan zaman dilimindeki teknolojik buluşlar sosyal etkileriyle birlikte konu ediliyor. Bu büyük tarihsel kesitin durgunluk kavramıyla anılmasının nedeni ise o gelişmeler aracılığıyla kayda değer bir refah artışı sağlanamamış olması, dolayısıyla da ortalama insanın maddi koşullarında ciddi bir gelişme kaydedilmemesidir. Ekonomik büyümenin sınai üretimden ziyade ticarete bağlı olduğu Büyük Durgunluk döneminde üretime adapte edilen birtakım önemli teknolojik icatların işgücü üzerindeki etkileri büyük ölçüde kolaylaştırıcı nitelikte olmuş; ikame edici etkiler görüldüğünde ise, emekçi kesimlerden gelen tepkiler dönemin siyasi iktidarlarını çoğu zaman geri adım atmaya zorlamıştır (s.30-1).

Kitabın ikinci bölümünde ise Sanayi Devrimiyle birlikte anılan teknolojik gelişmelerle işgücü arasındaki ilişki Britanya özelinde tartışılıyor. 18. yüzyılın son çeyreğindeki gelişmelerle birlikte 19. yüzyılı da ele alan olan bu bölümün adı ise Büyük Kopuş (*Great Divergence*). İlk bakışta, Sanayi Devriminin tarihte eşine rastlanmamış bir zenginleşmeye yol açan çığır açıcı etkilerine atıfla böyle bir isim seçildiği düşünülebilir. Ancak Frey'in bu bölüme böyle bir başlık atmaktaki asıl amacı, ne kadar önemli olursa olsun bir dönemsel kopuşa dikkat çekmek değil, Britanya içerisindeki sınıfsal saflaşmaların keskinliğinin altını çizmektir. Bir diğer deyişle, Frey burada Sanayi Devrimi sırasında ortaya çıkan mekanizasyon sürecinin kârları arttırıcı ve fakat bir o kadar da ücretleri baskılayıcı yönlerini hatırlatır okuyucuya. Makineleşmeyle özdeş sayılabilecek bu dönemdeki teknolojik buluşların çok büyük çoğunluğunun ikame edici nitelikte olduğunu tespit eden Frey, bu etkinin özellikle zanaatkar emeği üzerinde yıkıcı sonuçlar doğurduğunu, bu sonuçların da toplumsal sınıflar arasında sert mücadelelere yol açtığını vurgular. Bütün bunlar Birinci Sanayi Devriminin çok önemli sonuçları arasında olmalarına karşın, Frey, dönemin ayırt edici özelliği olarak başka bir gelişmeye işaret eder: Sanayi Devrimiyle birlikte, tarihte ilk defa bir siyasi iktidar sistematik bir biçimde teknolojik gelişmeden yana açık tavır almış; çalışan sınıfların tepkileri karşısında taviz vermemiş, aksine o tepkileri askeri güçle ezmeyi tercih etmiştir. Britanya hükümetlerinin 1811-16 yılları arasında cereyan eden Ludist hareketi bastırmak için kullandığı 12 bin kişilik askeri kuvvetin, yine benzer bir dönemde, Napolyon'a karşı girişilen 1808 tarihli Peninsular Savaşına sevk edilen askeri birliklerden daha kalabalık olması siyasi iktidarın

tercihlerini net bir biçimde göstermektedir (s. 9). Bu arada, dönemim Britanya hükümetlerinin benimsediği askeri çözüm yollarını panikle başvurulmuş basit zorbalık eylemleri olarak değil, daha bütünlüklü bir politik yönelimin parçaları olarak düşünmek gerekir. Şöyle ki, Sanayi Devrimindeki makineleşme süreçlerinden olumsuz etkilenen işçilerin tek tepkisi makine kırılcılığı ve isyan başlatmak olmamış, demokratik ve barışçıl kanallar da denenmiş ve fakat buna karşı hükümet ve diğer yetkili devlet organları İngiltere'yi uluslararası ticarete dezavantajlı kılacak herhangi bir düzenlemeden ısrarla kaçınmak gerektiğini vurgulamak suretiyle bu kanalları kapatmışlardır (s.129-30).

Büyük Denge (*Great Leveling*) adı verilen üçüncü bölümde İkinci Sanayi Devriminin lokomotif ülkesi olan ABD'deki teknolojik buluşlar değerlendirilmektedir. Bu dönemde çalışan sınıfların refah düzeyi ile teknolojinin üretime adaptasyonu arasındaki ilişki dengeli bir şekilde seyrettiğinden, bölümün adının da buradan geldiği söylenebilir. 20. yüzyıl ABD'si 19. yüzyılın son çeyreğinden önce bir tarım ve ticaret toplumu özellikleri gösterirken, İkinci Sanayi Devriminden sonra hızla sanayileşmiştir. Bu dönemde, fordist üretim rejimi olarak da nitelenebilecek kitlesel üretim sistemleri sanayinin merkezine yerleşmiş ve elektrik üretimdeki başat enerji kaynağı haline gelmiştir. Mekanizasyondaki atılım ise gerçekten dikkat çekicidir: 20. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra ev işlerini de kapsayacak şekilde yaygınlaşan makineleşme süreci, sadece çalışma hayatı üzerinde değil gündelik yaşamın hemen her alanında etkili olmuştur. Bu durumun en önemli sonuçlarından biri ise demografik yapıdaki hızlı değişim olmuş, yüz binlerce Amerikalı işçi kırsal alanlardan ayrılarak kent merkezlerine akmaya başlamışlardır (s. 25). Sonuçları itibarıyla 15. yüzyıl İngiltere'sindeki Çitleme Hareketini anımsatan bu tür sert değişimlerin, ABD gibi şiddet eylemleriyle dolu bir emek tarihi olan ülkede ciddi bir toplumsal çatışmaya yol açmaması ise gerçekten ilginç bir durumdur. 1870'lerden sonra Amerikalı işçilerin mekanizasyon sürecine karşı çıktığını gösteren eylemlere pek rastlanmadığını vurgulayan Frey, bu ilginç durumu, İkinci Sanayi Devriminin ikame edici olmaktan ziyade kolaylaştırıcı nitelikteki teknolojik buluşlara sahne olmasıyla açıklar. Kent merkezlerindeki yeni iş imkanlarının ve daha yüksek bir gelir düzeyinin çekiciliği 20. yüzyıl ABD'sinde işçilerin makineleşme karşısı bir çizgide hareket etmesini engellemiştir. Bir bakıma, yeni teknolojilerin üretime tatbik edilmesi sorunu toplumsal ve siyasallaşmış bir makine kırılcılığı olarak deneyimlenmemiştir. Bu yüzden de 20. yüzyıl ABD'sindeki sorun, kırsal alanlardaki işlerinden vazgeçmiş emekçilerin kentlerdeki yeni işlerine adapte olma sorunuyla sınırlı kalmıştır. Bu uyum sorununun 19. yüzyıl Britanya'sındaki durumla karşılaştırıldığında çok daha makul kaldığına kuşku olmamakla birlikte, bir süreliğine de olsa işsiz kalacak olan işçiler için yeni uyum mekanizmalarının devreye sokulması gerektigi açıktır. Tam bu noktada devreye sosyal refah

rejimleri girmiş, sağlık ve eğitim gibi alanlardaki geniş sosyal koruma önlemleriyle çalışanların yükü hafifletilmiştir. Frey'e göre bu durum, işçilerin makineleşme sürecine karşı koymadığı ve fakat bu uzlaşmacı tutumun karşılığında da devletten sosyal koruma garantisi aldığı "20. yüzyılın toplumsal sözleşmesi"nin en temel ilkelerinden biri olarak düşünülebilir (s. 25). Dolayısıyla, Büyük Denge döneminde, bir yandan önemli teknolojik gelişmeler yaşanırken, öte yandan -özellikle New Deal'dan itibaren- sosyal korumanın kapsamı genişletilmiş, dolayısıyla da daha dengeli bir gelir dağılımına ulaşılmıştır. Frey 20. yüzyıl ABD'sinde sendikaların görece güçlü konumunu da çalışan sınıfların refah düzeyinin artmasındaki bir diğer önemli etken olarak gösterir (s. 212).

Kitabın dördüncü bölümünde ise, 1980'li yıllarda başlayan ve etkisi giderek artan otomasyon olgusu tartışılmaktadır. Yazarın Büyük Geri Dönüş (*Great Reversal*) dediği ve deneyimlemeye devam ettiğimiz bu sürecin en önemli özelliği, adından da anlaşılacağı üzere, 20. yüzyıldaki denge durumunu bozan gelişmelere sahne olmasıdır. Bu bağlamda 21. yüzyıl teknolojisinin sosyal etkilerinin 20. yüzyıldakinden çok Sanayi Devrimi ve sonrasını, yani esas olarak 19. yüzyılı anımsattığı söylenebilir. Büyük Denge döneminde yaratılan orta gelirli fabrika ve ofis işlerinin otomasyon tarafından yok edilme sürecinin ele alındığı bu bölümde, işleri elinden alınan çalışanlar ile otomasyonun yarattığı yüksek vasıf gerektiren işlerde istihdam edilenler arasında ortaya çıkan ve giderek siyasallaşmaya da başlayan iktisadi ayrışmaların başarıyla aktarıldığına tanıklık ettiğimizi söyleyebiliriz (s.238). Dahası, Frey'e göre, otomasyon çağı bu iki kesimi birbirine bağlayan bağların çözüldüğü bir döneme denk geliyor, hatta bir ölçüde o bağın çözülmesini teşvik eden bir etkide de bulunuyor (s. 26). Otomasyonun işgücünü ikame edici etkilerine maruz kalan emekçi sınıfların bu duruma nasıl bir tepki gösterdiğine gelince, en azından şimdye kadar, Sanayi Devrimi sonrasında gelişen makine kırıcılığına benzer topyekun bir sosyal harekete tanıklık etmiş değiliz. Buna karşın, olan-bitene herhangi bir tepki verilmediği de söylenemez. Bugünün makineleşme mağdurları ataları gibi toplumsal ve siyasal bir eylemlilik sürecine girmemiş olsalar da, içinde yaşadığı toplumdaki ümidini kesme hali onlar için de geçerli. Avrupa'nın bazı ülkelerinde ama bilhassa ABD'de ana akım siyasi partilerden/liderlerden ya da sendikalardan uzaklaşmış, sorunlarına onlar aracılığıyla çözüm bulamayacağını düşünen otomasyon ve küreselleşme karşıtı emekçilerin oldukça büyük bir toplama tekabül ettiğini söylemek mümkün. Gerçekten de 2016 yılındaki ABD Başkanlık seçimlerinde Trump'ın aldığı oyların sınıfsal karşılıklarına ya da geçtiğimiz Ocak ayındaki meşhur Capitol baskınına bakıldığında böyle bir tespitin son derece akla yatkın olduğunu söyleyebiliyoruz. Frey'e göre, Trump'ın Amerikan işçi sınıfının en azından bir kısmı için -sahte de olsa- bir umut kaynağı olarak belirmesinin arkasında bu tür motivasyonların olduğunu unutmamak gerekir (s. 278 ve 331).

Gelecek (*The Future*) adlı beşinci ve son bölüm son derece kapsamlı olmakla

birlikte teknik tabirlerin sıkıcılığına hapsolmayan bir yapay zeka tartışmasıyla başlıyor. Buhar, elektrik ve bilgisayarlar gibi genel amaçlı teknoloji sınıfında yer verilen (s.305) yapay zekanın neyi başarıp neyi başaramadığı ve insanla karşılaştırıldığında hangi açılardan üstün hangi açılardan ise zaaf olduğu, her teknolojik gelişmenin ortaya çıkış aşamasında kusursuz olmaktan çok uzak olduğu hatırlatılarak ele alınıyor. Kompleks beceri, duygusal zeka veya yaratıcılık gereken işler söz konusu olduğunda robotik teknolojinin insanın hala oldukça gerisinde kaldığı, dolayısıyla CEO'lar, komedyenler, sanat yönetmenleri ya da bilgisayar oyunu tasarımcılarının otomasyonun ikame edici etkilerinden uzunca bir süre daha azade olacakları tespiti yapılıyor (s.316-18). Buna karşın, örüntü tanıma (*pattern recognition*) olarak ifade edilen, yani belirli bir sırası olan ve tekrar eden sayı veya şekilleri tanıma yetisi söz konusuysa, bilgisayarların şu anda bile insanların önünde olduğu da vurgulanıyor kitapta. Buradan hareketle yakın gelecekte otomasyon tarafından en çok tehdit edilecek işlerin rutin pratiklere dayanan işler olacağı öngörüsünde bulunuluyor. Dolayısıyla en çok etkilenecek sosyal kesimlerin başında, imalat ve inşaat sektöründe istihdam edilen işçiler ile tezgahçılık, balıkçılık ve kamyon şoförlüğü gibi neredeyse tamamı yüksek vasıf gerektirmeyen işlerden oluşan düşük ücretli meslek grupları geliyor. Dahası, bu seferki ikame edici etkilerin, Sanayi Devriminde olduğunun aksine, tarım ve sanayi sektörleriyle sınırlı kalmayacağını ve servis sektörünü de vuracağını görüyoruz çalışmada (s.335). Bu arada az yukarıda bahsi geçen öngörünün, Frey'in de altında imzasının olduğu ve -sosyal bilimlerde pek rastlanmayan bir yöntemle- yapay zeka kullanılarak yapılmış bir araştırmaya dayandığını da yeri gelmişken belirtelim (s. 319-21). Frey, yapay zeka tartışmasını tamamladıktan sonra otomasyona geçişle ilgili öngörülerinin çok kısa bir sürede hayata geçmesini beklemediğini de belirtiyor. Yani kötümser ama mutedil bir tavırla karşılaşıyoruz beşinci bölümde. Her şeyden önce otomasyonu yönetecek veya yönlendirecek vasıf düzeyi yüksek bir işgücüne ihtiyaç duyulacağını ve fakat o işgücünün kısa sürede yetiştirilmesinin pek de mümkün olmayacağını vurguluyor Frey. Eğer böyle bir işgücü yaratılır da sözü edilen meslekler için otomasyona geçiş süreci başlarsa, bu sürecin her meslek için aynı anda başlamayacağı, dolayısıyla sürecin tamamlanmasının oldukça uzun süreceğine dair tahmini de, öngörüsünü ötelemesine yol açan bir diğer faktör olarak düşünülebilir. Yazar, son olarak, sermayenin ucuz işgücü tercihlerinin de otomasyona geçişin önünde engel teşkil edebileceğinden dem vuruyor. Kanımızca, teknolojinin sıkı sıkıya bağlı olduğu sınıf karakterinin ortaya çıkarılması açısından bu vurgu oldukça önemli (s. 324). Frey, otomasyonun işgücünü ikame edici etkilerine karşı gelecekte neler yapılması gerektiğine de yine son bölümde yer veriyor. Bugünün en kritik sorunlarından biri olarak ücret düzeylerinin verimlilik artışlarının gerisinde kalmasına işaret eden yazara göre, bu sorun aşılacağı taktirde, yeni iş imkanları yaratılsa dahi, emek cephesi için

durum tıpkı Sanayi Devrimi sürecinde olduğu gibi kötüye gidecektir (s. 346). Bunun dışında, kitapta teknolojinin yıkıcı etkilerine karşı bir dizi önlemden daha bahsedilmektedir. Eğitimin, yoksul çocukları için fırsat eşitliği yaratacak şekilde yeniden düzenlenmesi (s.350-51) ile otomasyon tarafından tehdit edilen işgücünün mesleki açıdan yeniden eğitilmesi (*retraining*) ve böylece çağın gereksinimlerine uygun hale getirilmesi bu kapsamda sunulan öneriler arasında (s.353). Frey'in diğer önerileri ise çalışanlar için iş değiştirmeyi kolaylaştıracak düzenlemelerin yapılması (*regulation*), işlerini otomasyona kaptıran işgücünün henüz otomasyona gidilmemiş başka coğrafyalara gidebilmesi için gerekli ekonomik desteğin sağlanması (*relocation*), o coğrafyalara giden işgücünün konut sıkıntısı çekmemesi için inşaat sektörünün geliştirilmesi ve iş değiştirmek zorunda kalan ve yeni işinde daha az kazanan emekçilerin gelir kaybının karşılanması için ücret sigortası uygulaması olarak sıralanabilir (s.353-62).

Kitabın en önemli artlarından biri, hiç kuşkusuz, teknik bir konuymuş gibi görünen teknoloji mefhumunu toplumsal yönleriyle ele almayı başarması. Gerçekten de kitabın istisnasız her bölümünde toplumsal ve siyasal çelişki/ çatışmalara dair somut örneklerle rastlamak mümkün. Öte yandan, teknoloji- işgücü ilişkisinin analizinde kapitalist toplumları karakterize eden emek-sermaye çelişkisinin esas alındığını söylemekte zorlanıyoruz. Frey, gelecekte ne getirirse getirsin, otomasyonun sosyal ve ekonomik etkilerini şekillendirmek teknolojiyle değil bölüşüm ilişkileriyle alakalıdır (s. 366) tespitini yapmasına karşın; otomasyonun ya da genel olarak makineleşmenin çalışma sürelerinin kısaltılması gibi bir tartışmaya neden yol açmadığına pek değinmiyor çalışmasında. Bir diğer deyişle, üretime adapte edilen teknolojik buluşlar, en azından uzun vadede, verimlilik artışına yol açıyorsa niçin aynı miktar işin daha az işçi tarafından yapılması gerektiğine ve bazı işçilerin işsiz kalmasının normal bir gelişme olduğuna peşinen ikna oluyoruz? Neden aynı sayıda işçinin daha az çalışıp daha çok boş zamanı olması gibi bir ihtimali düşünmüyoruz? Ya da çalışma süreleri değişmediği takdirde verimlilik artışından kaynaklı zenginlik artışını, istihdamda herhangi bir azalma olmaksızın, neden daha eşitlikçi bir temelde paylaşmıyoruz? Bu üç kritik soruya Frey'in değindiğini ve fakat değinilerinde emek-sermaye çelişkisi merkezli bir değerlendirme yapmadığını görüyoruz. Keynes'in 1930 yılında ifade ettiği "gelecekte haftalık 15 saatlik bir çalışma süresinin yeterli olacağı" iddiasının geçtiği (s. 332) ya da ABD'de 1900 ile 2000 yılları arasında saat başına düşen GSMH yüzde 700'den fazla artarken, haftalık ortalama boş zaman süresinin sadece yüzde 10 civarındaki bir artışla 39 saatten 43 saate yükseldiğine dikkat çekilen kısımların (s. 334) okuyucuyu heyecanlandırdığını itiraf etmeliyiz. Ancak Frey, bu olguları, çubuğu üretim ilişkilerine doğru değil, insanların tercihlerine doğru bükmekte kullanıyor. Bu tercihin sonucu da çok soyut ve fazla genel bir yurttaşlar kategorisinin altına topladığı insanların boş

zamanı değil, daha çok kazanmayı ve daha rahat yaşamayı tercih ettiklerini ileri sürmek oluyor (s. 335).

Ayrıca, emekçi sınıfların teknolojinin üretime adapte edilmesine bağlı olarak işsiz kalmaları ve bu duruma karşı geliştirdikleri sınıfsal tepkiler çok detaylı bir biçimde işlenmesine karşın, o tepkilerin yönetici sınıflar için tam olarak ne anlama geldiği ya da hangi sınıfların çıkarlarını yansıttığı meselesi Frey'in aktardığı kadar net bir saflaşmaya tekabül etmiyor olabilir. Kitapta, Büyük Denge olarak adlandırılan dördüncü bölüm kısmen hariç olmak üzere, çalışan sınıflar ve teknoloji kavramlarının yan yana kullanıldığı hemen her yerde iki kavram arasında, üretim ilişkilerinden bağımsız, ezeli ve ebedi bir karşıtlık ilişkisi varmış gibi bir algı oluşuyor oyucunun kafasında. Oysaki biraz yukarıda çalışma süreleri özelinde ifade ettiğimiz argümana paralel olarak, üretim araçlarının üzerindeki özel mülkiyetin kaldırıldığı başka bir toplumsal formasyonda çalışan sınıflar ile otomasyon arasında çok dostane bir ilişki de kurulabilir. Böyle bir olasılığın -eleştirel mahiyette dahi- tartışılmaması bir eksiklik olarak not edilebilir. Bunun dışında çalışan sınıflar kavramı ile ilgili ikinci bir sorundan daha bahsetmek gerekir. Sanayi Devriminden önceki dönemlerde çalışan sınıfların -yani doğrudan üreticilerin- mekanizasyona karşı tepkileriyle siyasi iktidarlara çoğu zaman geri adım attığı tezi sınıflar mücadelesine vurgu yapması açısından çok yerinde bir tespit olmakla birlikte, kapitalist üretim ilişkilerinin kökleşmediği dönemlerden bahsederken, çalışan sınıflar arasındaki bazı tabakaların siyasi iktidardaki yönetici sınıflarla iç-içe ya da ittifak halinde olduklarını atlamamak gerekir. Bir diğer deyişle, sanayi kapitalizminden önceki dönemlerdeki çalışanlardan söz ediyorsak, siyasi iktidardan net olarak dışlanmış, modern işçi sınıfı gibi bir sosyal kategori anlaşılmamalıdır. Çünkü teknolojik icatların tehdit ettiği zanaatkarlar ve onların örgütlü hali olan loncalar, dolaysız üreticiler olmalarına karşın, geç feodal dönemde yönetici sınıflarla ittifak halindeydiler. Dolayısıyla, Sanayi Devriminden önceki dönemlerde monarklar ve diğer feodal yöneticiler teknolojik gelişmelerin aleyhine tavır alırlarken, çalışan sınıflara boyun eğmekten ziyade kendi bağlaşıklarının çıkarlarını koruma yönünde de bir adım atmış oluyorlardı aslında.

Kitapla ilgili dikkat çekmek istediğimiz son eksiklik ise Batı merkezli bir bakış açısının konuyu tartışmaktaki kimi objektif yetersizlikleriyle alakalı. Yani birazdan bahsedeceğimiz sorunun *Teknoloji Tuzağı* özelinde ortaya çıkan bir sorun olmadığını baştan belirtelim. Dolayısıyla yazarın çalışmasında Doğu ve İslam toplumlarına ilişkin bir araştırma yapmadığını, çalışmasını Britanya ve ABD ile sınırlı tuttuğunu itiraf etmesi ve kitabı için "Batı önyargılarını taşıyan bir kitap" nitelemesinde bulunması (s. 22) çok da mühim değil. Buradaki esas sorun Batı merkezli perspektifin coğrafya tercihleriyle sınırlı olmayan, kültürel kodlardan ziyade de incelenen ya da incelenmeyen ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle alakalı olarak üstelik yazarın iradesinden bağımsız olarak ortaya çıkması. ABD'nin bir eyaletindeki madenlerde daha önce kol gücüyle yapılan

kömür doldurma işleminin 1930'lu yıllarda mekanize edildiğini ve işçilerin daha o yıllarda yerin altından çıkararak “klimalı ofis koltuklarına” geçmeye başladıklarını öğrendiğinizde (s. 197) ya da insanların yakın bir gelecekte madenlerde çalışmayacakları öngörülerini okuduğunuzda (s. 335) uluslararası eşitsizlikleri ve emperyalist hiyerarşideki yerinizi hatırlamamak mümkün değil. Bu tür olgu ve beklentilerin dünyanın pek çok ülkesi için ne kadar uzak hedefler olduğunu düşündüğümüzde, *Teknoloji Tuzağı*'nda o ülkelerdeki durumlardan bahsedilmemiş olması, Frey'in zannettiğinden daha büyük bir eksiklik olarak ortaya çıkıyor. Tam da bu yüzden otomasyon sürecinin aynı ülke içindeki sınıfsal ayrışmalar temelinde olduğu kadar ülkeler arasındaki eşitsizlikler temelinde de incelenmesi bir tercih olmaktan öte bir zorunluluk. Aksi takdirde Türkiye veya Hindistan gibi yarı-çevre ülkelerin bile otomasyonla ilişkisini kavramakta zorlanacağımız çok açık. Çok yakın bir geçmişte yaşadığımız Soma katliamında neden 301 insanımızı kaybettiğimizi ya da Hindistan'da kanalizasyon temizliğinin neden hala insan gücüyle yapıldığını dikkate aldığımızda, emperyalist-kapitalist sistemde ucuz işgücü talebinin bugün de gelecekte de mekanizasyona galebe çalabileceğini biliyoruz. Bu son değerlendirmeleri, bazı eksikliklerine rağmen güçlü bir kuramsal çerçeveye sahip ve kesinlikle okumaya değer gördüğümüz “Teknoloji Tuzağı” adlı kitabın katkısını görmezden gelmek için değil, aksine, daha değerli çalışmalara bir yol açmak için yaptığımızı ekleyerek bitirelim.

Emek Araştırma Dergisi Yayın ve Araştırma Etiği İlkeleri

Emek Araştırma Dergisi, Genel-İş'in ulusal hakemli yayın organıdır. TÜBİTAK/ULAKBİM, Asos ve Index Copernicus veritabanlarında taranmaktadır. Yılda iki kez yayınlanan dergimiz emekten yana bilimsel çalışma ve araştırmaları, güncel, kuramsal ve uygulamaya yönelik akademik tartışmaları sayfalarına taşımayı amaçlamaktadır.

I. Etik Kurallar

Emek Araştırma Dergisi, dergide yayınlanacak yazıların yayın sürecinde; yazarlar, hakemler ve editörlerden öncelikle **Üniversitelerarası Kurul Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi**'nde belirtilen ve aşağıda yer verilen "bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler"de bulunmamalarını beklemektedir.

a) İntihal: Başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi göstermek.

b) Sahtecilik: Bilimsel araştırmalarda gerçekte var olmayan veya tahrif edilmiş verileri kullanmak.

c) Çarpıtma: Araştırma kayıtları veya elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan cihaz veya materyalleri kullanılmış gibi göstermek, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek.

d) Tekrar yayım: Bir araştırmanın sonuçlarını ya da bir yazının özgün fikirlerini aynen ya da büyük oranda içeren ve daha önce yayınlanmış bir yazının benzerini sunmak.

e) Dilimleme: Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırıp birden fazla yazıda sunmak.

f) Haksız yazarlık: Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek veya olan kişileri dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini sonraki baskılarda eserden çıkartmak, aktif katkısı olmadığı hâlde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek, tez çalışmalarından üretilen makalelerde tez danışmanının ismine yazarlar arasında yer vermek,

g) Diğer etik ihlal türleri: 1) Destek alınarak yürütülen araştırmalar sonucu yapılan yayınlarda destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile bunların katkılarını belirtmemek, 2) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tez veya çalışmaları, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanmak, 3) Yayınlarında hasta haklarına riayet etmemek, 4) İncelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri eser sahibinin açık izni olmaksızın yayınında kullanmak, 5) Bilimsel bir çalışma kapsamında yapılan anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların açık rızasını almadan ya da araştırma bir kurumda yapılacaksa ayrıca kurumun iznini almadan elde edilen verileri yayımlamak, 6) Araştırmalarda, çalışmalara başlamadan önce alınması gereken izinleri yetkili birimlerden yazılı olarak almamak, mevzuatın veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili araştırmaya dair hükümlerine aykırı çalışmalarda bulunmak, 7) Araştırmacılar veya yetkililerce, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirme ve uyarma yükümlülüğüne uymamak, 8) Bilimsel çalışmalarda, diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgileri, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanmamak, bu bilgilerin gizliliğine riayet etmemek ve korunmasını sağlamamak, 9) Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar kapsamında Etik Kurul izni almamak.

Emek Araştırma Dergisi yazarlardan, hakemlerden ve editörlerden yukarıda belirtilen etik ilkelere ek olarak aşağıda yer verilen sorumluluklara da uymasını beklemektedir.

1. Yazarların Sorumlulukları

Yazarlar;

- a) Sunulan makalenin yazar(lar)a ait özgün bir çalışma olduğunu,
- b) Tüm yazarların bu çalışmaya fiilen katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını,
- c) Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını,
- d) Makalenin başka bir yerde basılmadığını,
- e) Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan telif haklarını ihlal etmediğini,
- f) Makalenin yayımlanması durumunda telif haklarını ücretsiz vermeyi,
- g) Kör hakemlik kuralı çerçevesinde gizli kalması gereken hakemin kimliğinin tahmin edilmesi ya da öğrenilmesi durumunda vakit kaybetmeden editöre haber vermeyi taahhüt eder.

2. Hakemlerin Sorumlulukları

Hakemler;

a) Nesnel ve tarafsız bir değerlendirme yapmalıdır.

b) Yazarlarla, çalışmayla, kurumlarla veya varsa yapılan araştırmaya maddi destek sağlayanlarla çıkar çatışması ya da uyuşması içinde olmamalıdır. Olduğunu fark ettiğinde hakemlikten çekilmelidir.

c) Gönderilen makaleyi değerlendirmeye yetkin olmadığı kanaatine sahip olduğunda ya da makul süre içinde değerlendirmeyi tamamlayamayacağını öngördüğünde hakemlikten çekilmelidir.

d) Gizliliği ihlal etmemeli, makale değerlendirme sürecinde editör kurulu dışında makalenin yazar(lar)ı ya da hakemleri olabileceğini tahmin ettiği kişilerle ya da konu ile ilgisi olduğunu düşündüğü üçüncü kişilerle makalenin kendisini ya da raporunu paylaşmamalıdır.

e) Değerlendirmesini tamamladığı ancak henüz yayımlanmayan bir makaleye ait herhangi bir veriyi kendi çalışmalarında kullanmamalıdır.

3. Editörlerin Sorumlulukları

Editörler;

a) Bir makaleyi kabul etmek, reddetmek ya da düzeltilmesi için tekrar göndermek konusunda sorumluluğu yayın kurulu ile paylaşır.

b) Dergide yayımlanmak üzere gönderilen makalelerin, özgün nitelikte bilimsel araştırmaların, derlemelerin, kitap incelemelerinin ya da belgelerin usulüne uygun olup olmadığını, etik kurallar, genel kurallar ve yazım kurallarına uygun olup olmadığını kontrol etmelidir.

c) Yazarlarla, çalışmayla, kurumlarla veya varsa yapılan araştırmaya maddi destek sağlayanlarla çıkar çatışması içinde olmamalıdır. Olduğunu fark ettiğinde editörlükten çekilmelidir.

d) Gizliliği ihlal etmemeli, editörler kurulu, yayın kurulu ya da hakemler dışında üçüncü kişilerle yazıyı paylaşmamalıdır.

e) Yayına kabul ettiği ancak henüz yayımlanmayan bir makaleye ait herhangi bir veriyi kullanmamalıdır.

f) Editör, editörler kurulu ve yayın kurulu tarafından belirlenen hakemlerin isimlerini yazarlardan saklamalıdır. Dergi editörünün ya da editörler kurulundan bir yazarın editörlük yaptığı sayıya gönderdiği makalenin hakemlik süreci yayın kurulu tarafından yürütülür. Yayın kurulu üyelerinden birinin gönderdiği makalenin hakemlik süreci editör ile birlikte editörler kurulu ve diğer yayın kurulu üyeleri tarafından yürütülür.

II. Genel Kurallar

1. Değerlendirme Süreci

Dergimize gönderilen yazılar öncelikle editör ve yayın kurulu tarafından bir ön değerlendirmeye tabi tutulur. Dergi kapsamına girmeyen veya bilimsel bir yazı formatına içerik ve şekil şartları açısından uymayan yazılar, hakemlik süreci başlatılmadan geri çevrilir ya da bazı değişiklikler istenebilir. Hakemlik süreci, yazar isimlerinin saklı tutulduğu çift kör hakemlik değerlendirmesi yoluyla işletilir. Bu süreçte yazılar iki hakem tarafından incelenir ve yazılı raporlar halinde değerlendirilir.

Hakemler kendilerine gönderilen yazıları; orijinallik, metodoloji, literatüre katkı, bulguların sunumu ve sonuçların desteklenmesi ile daha önce yapılan çalışmalardan yararlanma açısından değerlendirirler. Hakemler makaleyi kabul edebilir, reddedebilir veya yazarlardan biçime ve/veya öze yönelik düzeltme yapmalarını isteyebilirler. Bir makalenin yayına kabul edilebilmesi için en az iki hakem incelemesinin ardından, yayımlanıp yayımlanmayacağına yayın kurulu karar verecektir.

Hakem veya hakemlerin düzeltme istemeleri durumunda, yazarlar, hakemler tarafından yapılan eleştiri ve önerileri göz önünde bulundurarak istenen düzeltmeleri en geç 20 gün içerisinde tamamlayarak yayın kuruluna tekrar gönderirler. Yayına kabul edilmeyen yazılar, yazarlarına iade edilmez.

Emek Araştırma Dergisi'ne çalışmalarını gönderen yazarlar derginin söz konusu hakem değerlendirme koşullarını ve sürecini kabul etmiş sayılırlar. Yazının yayımlanması konusunda nihai karar yayın kuruluna aittir.

2. Yazı Teslim Kuralları

Dergimize gönderilen yazıların daha önce başka bir yerde yayımlanmamış olması gereklidir. Ancak gönderilecek yazıların tez ya da kongre, sempozyum gibi bir toplantıda bildiri şeklinde sunulmuş olması yayınlanması için engel değildir.

Yazarlar, yazılarının kaynakça dahil 10 bin kelimeyi geçmemesine dikkat etmelidir. Yazılar Times New Roman fontunda, 12 punto ve 1,5 satır aralığı ile yazılmalı ve emekarastirma@genel-is.org.tr adresine gönderilmelidir. Makalelerin 250-150 kelime civarında İngilizce ve Türkçe özlere yazıyla birlikte gönderilmelidir. Özlere Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler eklenmelidir. Dergiye gönderilen yazıların kaynakça ve yazım kuralları dergi kurallarına göre düzenlenmiş olmalıdır.

Gönderilen yazıların başlıklarının altında yazar adı, unvanı, görev yaptığı kurum ve kendisine ulaşılabilecek e-posta adresi gibi bilgilere yer verilmemelidir. Bu bilgiler

ayrıca bir kapak sayfasına ya da Word dosyasına eklenmeli ve yazılar bu şekilde dergiye gönderilmelidir.

Gönderilen yazılarda, yazarların **ORCID numarası** da bulunmalıdır. ORCID numarası olmayan yazılar yayınlanmayacaktır.

TÜBİTAK ULAKBİM'in şartları doğrultusunda; dergiye gönderilecek yazılar için: Ölçek, anket, görüşme, gözlem gibi yollarla veri toplamayı gerektiren araştırmalar için **etik kurul onayı alındığının** (etik kurul adı, karar tarihi ve sayısı) makalenin ilk-son sayfasında ve yöntem bölümünde belirtilmesi ve belgelendirilmesi, Bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalandığına ilişkin bilgiye makalede yer verilmesi, Veri toplama sürecinde etik ilkelere özen gösterildiğinin kanıtlarının (başkalarının ölçek, anket, belgelerinin kullanılması için izin alınması gibi) makale içinde sunulması, Makalelerde araştırma ve yayın etiğine uyulduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Bu koşulları sağlamayan makalelerin *Emek Araştırma Dergisi*'nde yayınlanması mümkün olmayacaktır.

III. Yazım Kuralları ve Kaynak Gösterme İlkeleri

Notlar ve referanslar ayrılmalıdır. Notlar metin içinde numaralandırılmalı ve “dipnot” şeklinde verilmelidir. Referanslar ise, APA sistemine göre düzenlenmelidir. Kaynakçada, sadece yazıda gönderme yapılan kaynaklara yer verilmeli ve yazar soyadına göre alfabetik sıralama izlenmelidir.

Başlıkların düzenlenmesi:

Ana başlık: İlk harfleri büyük, 14 punto ve bold, sola yaslı

Giriş, Öz, Abstract, Sonuç ve Kaynakça: Baş harfleri büyük, sola yaslı, on iki punto, bold

Başlıklar: Baş harfleri büyük, sola yaslı, 12 punto, bold

Alt başlıklar: Baş harfleri büyük, italik, paragrafa hizalı, 12 punto, bold

Metin İçi Kaynak Gösterimi

Yapılan çalışmalarda, başkalarının düşünceleri alıntı ya da gönderme şeklinde verilmelidir. Kısa alıntılar tırnak işareti içinde gösterilmelidir. 4 satırdan uzun alıntılar ise ayrı bir paragraf olarak 1 cm içeriden blok halinde, 10 punto ile yazılmalıdır. Bu durumda tırnak işareti kullanılmamalıdır.

Göndermelerde yazar soyadı, yayın tarihi ve sayfa numarası bilgileri parantez içinde aktarılmalıdır. Tek ve iki yazarlı yayınlarda her iki yazarın soyadına da parantez içinde yer verilmelidir.

İkiden fazla yazarı olan yayınlarda gönderme yapılırken sadece birinci yazarın soyadı verilir, diğer yazarlar için “vd.” ifadesi kullanılmalıdır.

Tüzel kişiler tarafından yazılmış yayınlarda tüzel kişi adı çok uzunsa veya kısaltılmış biçimi çok biliniyorsa ilk göndermeden sonra kısaltma yoluna gidilebilir. Kısaltma kullanılmasına karar verirse ilk göndermede kurum adının açık hali yazılmalı ve yanında parantez içinde kısaltması verilmelidir.

Bir yazarın aynı tarihte yayınlanmış birden fazla yayınından yararlanılmışsa, yayınları birbirinden ayırmak için sırasıyla “a,b,c,...” ibareleri kullanılmalı ve bu kullanım gerek metin içinde kaynak gösterme sırasında gerekse kaynakça bölümünde yer almalıdır.

Kaynak Gösterme Örnekleri

I. Tek yazarlı kitaplar ve makaleler.

Metin içindeki yollamada (kitap):

(McQuail, 1987: 55).

• Aynı yazarın, aynı yıl birden fazla eserine yollama yapılması durumunda:

(McQuail, 1987a: 55; 1987b: 40).

• Alıntı yapılan yazarın başka bir yazardan alıntı yapmış olması durumunda:

(Aktaran: McQuail, 1987a: 55).

Kaynakçada:

McQuail, D.(1987) *Mass Communication Theory: An Introduction*, Beverly Hills, CA: Sage.

Akbulut, Ö.(2007) *Küreselleşme Ulus- Devlet ve Kamu Yönetimi*, Ankara: TODAİ Yayını.

Metin içindeki yollamada (makale):

(Akbulut, 2013: 168).

Kaynakçada:

Akbulut, Ö. (2013) “Küresel Kapitalizm ve Devlet”, *Toplum ve Hekim*, 28, 3, 165-171.

II. İki yazarlı kitaplar ve makaleler.

Metin içindeki yollamada (kitap):

(Denhardt ve Denhardt, 2007: 24).

Kaynakçada:

Denhardt, J. V. ve Denhardt, R. B. (2007) *The New Public Service*, New York: M. E. Sharpe.

Metin içindeki yollamada (makale):

(McCombs ve Shaw, 1998: 108).

Kaynakçada:

McCombs, M. E. ve Shaw D. L. (1972) “The Agenda-Setting Function of Mass Media”, *The Public Opinion Quarterly*, 36, 2, 176-187.

III. İKİDEN ÇOK YAZARLI KİTAPLAR VE MAKALELER:

Metin içindeki yollamada (kitap):

(Lazarsfeld vd., 1996: 45).

Kaynakçada:

Lazarsfeld, P. F., Berolson, B. ve Gaudet, H. (1944) *The People Choice*, London: Colombia University Press.

IV. DERLEME YAYINLAR İÇİNDE YER ALAN MAKALELER:

Metin içindeki yollamada:

(Schramm, 1994: 53).

Kaynakçada:

Schramm, W. (1994) (der.) *Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş* (çev. Ü Oskay), İstanbul: Derya Yayınları, 95-134.

Metin içindeki yollamada (kurum yayınları):

(DPT, 1989: 145).

Kaynakçada:

DPT, (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994*, Ankara.

V. YAZARI OLMAYAN KİTAP:

Metin içindeki yollamada:

• Kitap Adı Kısaysa:

(Kütüphaneciliğe Giriş, 1987).

• Kitap Adı Uzunsu:

(Sanal, 1995: 70).

Kaynakçada:

Kütüphaneciliğe Giriş, (1987) Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Sanal Kütüphanecilik ve Yeni Gelişmeler (1995) Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

VI. GÖRÜŞME:

Metin içindeki yollamada:

(O. Koloğlu ile kişisel iletişim, 13 Mart 2007).

Kaynakçada:

Orhan Koloğlu ile 13 Mart 2007 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

VII. ELEKTRONİK KAYNAK

Metin içindeki yollamada:

(Çubukçu, 2009).

Kaynakçada:

Çubukçu, M. (2009) "Bu Kimin Zaferi?", <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/473346.asp>. (15.06.2010).

VIII. YAZARI OLMAYAN ELEKTRONİK KAYNAK:

Metin içindeki yollamada:

(Dışişleri Bakanlığı, 2010).

Kaynakçada:

Dışişleri Bakanlığı (2010) <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>.
Erişim Tarihi:16.06.2010.

IX. Gazete ya da Aktüel Dergilerde Yer Alan Yazılar:

Metin içindeki yollamada:

(Nadi, 1950).

Kaynakçada:

Nadi, Yunus, (1950) “Kuvvetin Sırrı”, *Cumhuriyet*, 9 Temmuz.
X. Gazete ya da Aktüel Dergilerde Yer Alan İsimli Yazılar

Metin içindeki yollamada:

(Cumhuriyet, 7 Mayıs 1924).

Kaynakçada:

Cumhuriyet, 7 Mayıs 1924.

• **Metin içerisinde aynı gazetelerin farklı kopyalarına atıf yapılmışsa:**

Cumhuriyet, 1950-1960, Hürriyet, 1948-1960.

XI. Belgeler

Metin içindeki yollamada:

(Ticaret Bakanlığı, Karar Sayısı, 21.48.26).

Kaynakçada:

Ticaret Bakanlığı, Muamelat Umum Müdürlüğü Kararları, Erişim: T.C.
Başbakanlık Arşivi.

DİSK/GENEL-İŞ

Adres: Çankırı Caddesi No:28 Kat: 7 Posta Kodu: 06030 Ulus/ALTINDAĞ/ANKARA
e-posta: bilgi@genel-is.org.tr web: www.genel-is.org.tr